

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Rok XV: 2017

Nr 34 (531)

Data odczytu: 25.10.2017 r.

Data wydania: 25.10.2017 r.

=====

1079. spotkanie

Marek Morgiewicz
Jarosław Guttman

POZYCJA GARDEJSKA I LINIA OSY

Do 1937 roku system obronny w Prusach Wschodnich miał wyraźnie defensywny charakter; powstał, gdyż przewidywano w przypadku konfliktu działania opóźniające i obronne wokół Królewca i Wielkich Jezior Mazurskich. Niemieccy strategowie dostrzegli problem braku odpowiednich umocnień przygranicznych, które miałyby osłonić koncentrację wojsk dla działań zaczepnych przeciw Polsce. Umocnienia te miałyby też powstrzymać ewentualne wypady rozpoznawcze przeciwnika na teren Niemiec. Na tak przygotowanych umocnieniach, tzw. Pozycjach mobilizacyjnych, w okresie pokojowym zamierzano wzniesić tylko najważniejsze stanowiska broni maszynowej, natomiast wsparcie zasadniczych sił piechoty, artylerii i działek przeciwpancernych przewidywano udzielić z odkrytych stanowisk polowych. W X Wydziale Fortyfikacyjnym w latach 1937 – 1939 sporządzono zasadnicze założenia i plany takich umocnień.

Pozycja Gardejska (Garnsee–Stellung) stanowi przykład mobilizacyjnej pozycji o charakterze ofensywnym, zabezpieczającej mobilizację i natarcie XXI Korpusu generała Flankenhorsta w kierunku Grudziądza. Jej zasadniczym zadaniem

była osłona ważnego węzła kolejowo-drogowego w Kwidzynie, a także dogodnych miejsc do budowy mostów pontonowych na Wiśle (Nowe, Opalenie, Gniew). Niemcy obawiali się działań rozpoznawczych ze strony garnizonu Grudziądz. Dla wzmocnienia obrony wzniesiono latem 1939 roku kilka lekkich stanowisk broni maszynowej (MG-Schartenstand). Miały one za zadanie zablokować ogniem najważniejsze drogi i linie kolejowe, przecinające granicę. Ułatwił to otwarty, płaski teren doliny Wisły ze znakomitym polem ostrzału, pocięty licznymi kanałami i rowami melioracyjnymi, utrudniającymi użycie sprzętu pancernego. Obiekty Pozycji Gardejskiej nadzorowali i obsadzali pogranicznicy (Grenzwacht).

Obiekty Pozycji Gardejskiej były typowymi stanowiskami broni maszynowej (MG-Schartenstand), potocznie nazywanymi „Heinrich”. Przeznaczono je dla 3-4 żołnierzy z ciężkim karabinem maszynowym. Stanowiska zostały wykonane z rzadko zbrojonego betonu, wylanego na szalunku z blachy falistej (3/5 obwodu koła). Ściany narożne schronu miały grubość 60 cm, wewnętrzna ścianka działowa 30 cm. Zabezpieczało to obsługę ckm przed pociskami działek przeciwpancernych oraz ogniem broni maszynowej i ręcznej. Wewnątrz schronu znajdował się niewielki przedsionek – magazyn oraz pomieszczenie bojowe osłonięte płytą pancerną. Ckm mocowano na czopie zabetonowanym w ścianie pod strzelnicą. Poziomy sektor ostrzału wynosił 65 stopni. Strzelnicę oraz szczelinę obserwacyjną w płycie pancernej osłonięto od zewnątrz betonowym profilem przeciwrykoszetowym. Dwuczęściowe drzwi do obiektów wykonano z grubych desek obitych blachą, w wejściu do pomieszczenia bojowego mocowano pojedyncze, lekkie drewniane drzwi.

Najdalej wysunięty na zachód schron nr 1 wybudowano w rejonie skrzyżowania dróg i końcowej stacji kwidzyńskiej kolejki wąskotorowej Rostowo – obecnie Rusinowo. Jego zdaniem była osłona dróg, biegnących od granicy w kierunku Nebrowa. Schron umiejscowiony na odkrytym terenie mógł stać się łatwym łupem

polskiej artylerii, toteż zadbano o jego staranne zamaskowanie.

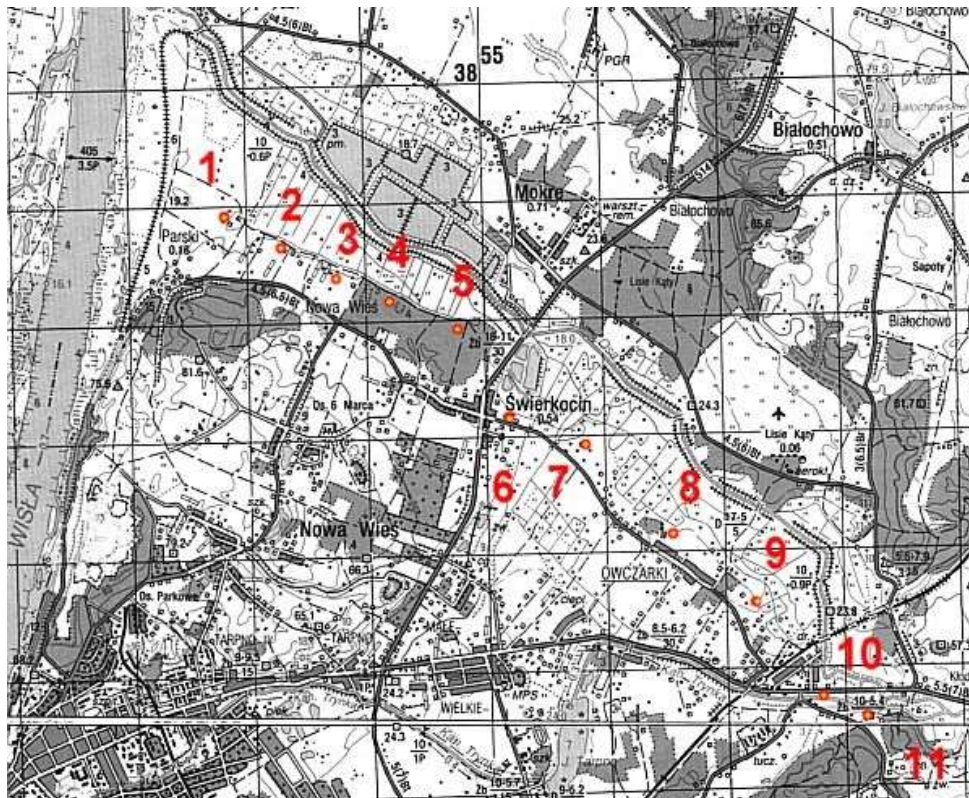
Schron nr 2 znajduje się na południe od rozwidlenia dróg w rejonie miejscowości Okragła Łąka (Rundewiese). Ulokowano go na południowym stoku wzniesienia, górującego nad

okolicą, z sektorem ognia ckm na granicę pomiędzy Małym Walczem a dawną drogą na Kwidzyn. Schron nr 3 wybudowano w pobliżu skrzyżowania drogi z Okrągłej Łąki z dawną drogą biegnącą od granicy w kierunku Kwidzyna.

Po stronie polskiej granicy z Prusami Wschodnimi przygotowania do wojny rozpoczęły się w marcu 1939 roku. Przyczyną było ultimatum władz III Rzeszy o włączeniu do niej Wolnego Miasta Gdańska oraz budowie transterytorialnej autostrady łączącej Niemcy z Prusami Wschodnimi. Zarządzono wtedy „cichą” mobilizację. Powołano przeszkolone niedawno roczniki, z wyjątkiem Niemców i Żydów. W sztabie armii „Pomorze” zdecydowano, że nieprzyjaciel ma być powstrzymany na linii rzeki Osy, co umożliwi czasowe wycofanie wojsk z Pomorza. Do tego celu wyznaczono Grupę Operacyjną „Wschód” pod dowództwem generała brygady Mikołaja Bołtucia.

24 czerwca 1939 roku, na mocy rozkazu Sztabu Generalnego, rozpoczęto budowę fortyfikacji polowych. Zasadnicze prace rozpoczęto dopiero po żniwach. Do wykonania fortyfikacji przeznaczono 82 grupę fortyfikacyjną w skład której wchodził oficerowie inżynierii, podoficerowie-saperzy i około 300 robotników. Razem z żołnierzami wykonano transeje, zasieki, przeszkody przeciwczołgowe oraz studzienki minowe do wysadzenia mostów. Rozpoczęto też budowę betonowych schronów na stanowiska dla karabinów maszynowych.

Na linii Osi zbudowano 11 schronów. Były to żelbetowe schrony dla ciężkiego karabinu maszynowego do ognia flankowego (tradycyjnego). Posiadały jedno pomieszczenie ze strzelnicami dla ognia jedno- lub dwubocznego. Wejście do schronu chronione było przelotną. W tylnej ścianie znajdowały się dwie strzelnice karabinowe do obrony wejścia. W celu wzmocnienia i zamaskowania ściany narożne były okładane kamieniami i obsypane ziemią. Na stropie zastosowano maskujący nasyp ziemny o grubości około 20 cm. Uzbrojenie stanowiły ciężkie karabiny maszynowe Browning „wz. 30” lub Maxi „wz. 08/15”.

Schrony spełniły swoje zadanie, gdyż nie zostały zdobyte. Załoga broniąca linii Osy opuściła je, aby zapobiec okrążeniu i odcięciu od głównych sił, broniących Pomorza. Większość z nich przetrwała do dnia dzisiejszego.

Literatura:

Jerzy Krzyś, *Militarna przeszłość Grudziądza*, Fundacja Na Rzecz Tradycji Jazdy Polskiej, Grudziądz 2002.

Włodzimierz Grabowski, Tomasz Kowalski, Piotr Nowiński, Mariusz Żebrowski, *Fortyfikacje Pomorza Nadwiślańskiego Twierdza Grudziądz przewodnik*, Grudziądz 2014.

Cezary Piotrowski, Cezary Merkiel, *Pozycja Gardejska odcinek zachodni*, w: *Forteca R.V*, nr 1/2004.

Notatki

Notatki

Notatki

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisch, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz H. Rygielski.